

ОРФОГРАФІЯ

1. ОЗНАКИ ІНШОМОВНИХ СЛІВ

Розкрийте дужки.

Палец(ь), палац(ь), миш(ь,')як, Монтеск(ь,')є, комп(ь,')ютер, різдв(ь,')яний, (і,и)мб(і,и)р, кор(і,и)андр, ауд(і,и)окн(і,и)га, пр(и,е)красний, пр(и,е)амбула, чес(т)ний, контраст(т)ний.

❖ Деякі правила «Українського правопису» (наприклад, написання знака м'якшення чи апострофа, подвоєння приголосних тощо) вимагають розрізнення слів: **власне українських** та **іншомовних**. Тому, щоб доречно застосувати те чи те правило, треба з'ясувати походження слів, зокрема через **фонетичні** та **морфологічні ознаки**.

	Ознаки	Приклади
фонетичні	починаються на а, е, і	<i>аватар, епідерміс, інтернет, інстаграм</i>
	збіги голосних*	<i>аутотренінг, какао, теорія, віртуоз, ідеал, океан</i>
	збіги приголосних	<i>абстрактний, бургер, комп'ютер, інстаграм, інструмент, шрифт, характер, демонстрант, ландскнехт, сандвіч, тембр, екскурсія</i>
	мають звук [ф]**	<i>фанфік, фентезі, фото, шифр, шрифт*</i>
морфологічні	немає чергування о, е з і , немає випадних о, е***	<i>префікс — префікса (пор. укр.: дзвін — дзвону), камін — каміна (пор. укр.: камінь — каменя), бюлетень — бюлетеня (пор. укр.: день — дня)</i>
	корінь може мати три та більше складів , префікси й суфікси відокремлюються рідко	<i>авторитет, інтеракція, ієрархія, комунікація</i>
	префікси та суфікси суттєво відмінні від українських	<i>анексія, антивірусний, дедукація, індукація, експорт, імпорт, трансплантація, реплантація, демократизм, демонстрант</i>
	багато іншомовних слів з кінцевим голосним не відмінюються***	<i>боді, медіа, кіно, авто, салями, броколі, метро</i>

Можна зібрати всі ці ознаки в одному слові: **аерофільтр**. Воно починається на **а**, є збіг голосних **ае**, є важкий для вимови збіг приголосних **льтр**, є звук [ф]; немає випадного **е** (як у слові *вітер — вітру*), звук [і] не чергується з [о] або [е]; багатоскладовий корінь (За І. Ющуком).

*ДО РЕЧІ...

Зустрічайте давньогрецьку **авдиторію лавреатів**.

Тепер менше збігів голосних (так званих **зіянь**).

ВАРІАНТИ ау, ав: аудиторія і **авдиторія**, аудієнція і **авдієнція**, лауреат і **лавреат**, пауза і **павза**, фауна і **фавна**, бо від **лавр** має утворюватися слово **лавреат**, від **Фавн** — **фавна**.

БЕЗ ЗМІН (лише ав): автобіографія, авто, лавра, Аврора, Павло.

**ДО РЕЧІ...

Грецький міт чи міф?

ВАРІАНТИ т, ф: ефір і етер, кáфедра й катéдра, міф і міт, Афíни й Атени, пафос і патос, анафема й анатема, дифірамб і дитирамб, логарифм і логаритм, орфографія й ортографія, арифметика й аритметика, Агатангел і Агафангел, Голгофа й Голгота, Демосфен і Демостен тощо.

БЕЗ ЗМІН (лише т): антологія, астма, бібліотека, естетика, католик, театр, теорія, математика, ритм, тромб, Прометей, Теодор, Тесей; (лише ф): філолог, фауна (і фавна), фото та ін.

ЧИ ЗНАЄТЕ ВИ, ЩО...

Псевдонім письменника Миколи Хомичевського **Борис Тен** походить від слова *Бористен* — поширеного варіанта стародавньої грецької назви річки Дніпра *Борисфен*.

Більше г (замість ґ)

ВАРІАНТИ: *Гонґадзе* і *Гонґадзе*, *Гегель* і *Гегель*, *Гете* і *Гете*, *Гуллівер* і *Гуллівер*, *Верґілій* і *Верґілій*.

Більше г (замість х)

ЗМІНИ: *ґінді*, *Гельсінкі*, а НЕ *хінді*, *Хельсінкі*.

БЕЗ ЗМІН: *хобі*, *хокей*, *холдинг*.

ЧИ ЗНАЄТЕ ВИ, ЩО...

*Саме через те, що звук [Ф] не властивий українській мові, у розмовному вжитку його часто замінюють сполученням [хв]: *фартух*, *Федір*, *фабрика* — *хвартух*, *Хведір*, *хвабрика*. За **винятком** деяких слів, переважно звуконаслідувальних: *форкати*, *фе*, *фіть-фіть*, *ф'ю*, *пффф*.

ЗАУВАЖТЕ

**Є чимало таких й українських слів: *тінь* — *тіні*, *ліс* — *лісу*, *холод* — *холоду*, *берег* — *берега*.

***Запозичений іменник *пальто*, хоча раніше теж був невідмінюваним, в українській мові відмінюється вже декілька десятиків років: *пальта*, *пальтом* тощо. Це сталося через вплив розмовної стихії: для мовців *пальто* стало звичним, своїм, «рідним», а отже, і слово максимально призвичаїлося до українських правил.

1. Прочитайте речення й дайте відповідь на запитання.

Менеджер сектору акцентував на дефектах у прайс-листі. Керівник відділу наголошував на недоліках у ціннику.

◆ Чому, на вашу думку, професор Іван Огієнко радив використовувати іншомовні слова лише за крайньої потреби, коли немає питомого українського відповідника?

2. Випишіть слова у дві колонки: 1) іншомовні; 2) власне українські.

Мрія, неон, атмосфера, теорія, але, родина, авангард, лото, какаду, анемія, партія, учитель, ореол, латекс, тайфун, спроможність, абрикос, відео, яскравий, креативний, аналізувати.

З перших букв виписаних слів складіть назви творів І. Котляревського й Г. Квітки-Нов'яненка.

3. Виконайте тестові завдання.**1. Лише іншомовні слова записано у варіанті**

А директор, десерт, духовність   **В** дитина, дезінформація, дуплекс
Б дисидент, делімітація, дублікат   **Г** дисертація, дерево, дублювати

2. Лише іншомовні слова записано у варіанті

А іонізація, імітація, інший   **В** ініціал, індик, ілюстрація
Б ішемія, інженер, інколи   **Г** імпорт, історія, імпічмент

3. Лише іншомовні слова записано в рядку

А фокус, форма, фламінго
Б фараон, форкати, фтор
В фен, фіть-фіть, фоліант
Г фліртувати, Фастів, флот

4. Лише іншомовні слова записано у варіанті

A еліпс, таксі, перешкода

B туфлі, асимілювати, ліфт

B шоколад, ефект, локшина

Г автобус, вареник, ботокс

5. Лише іншомовні слова записано у варіанті

A психолог, фіктивний, чистити

B маестро, енергія, філірувати

B теорія, метро, пережовування

Г масаж, крашанка, віолончель

6. Лише іншомовні слова записано у варіанті

A скотч, кінь, піон

B раунд, ритм, факс

B матч, ноутбук, піч

Г люфт, пень, піала

7. Лише іншомовні слова записано у варіанті

A метро, пальто, вікно

B лате, карате, плетене

B хобі, жалюзі, джакузі

Г кенгуру, поблизу, гуру

8. Іншомовні суфікси записано в рядку

A -н-, -ок-, -есеньк-

B -ир-, -ант-, -изм

B -ник-, -ук-, -уват-

Г -ти-, -тель-, -ець

9. Прочитайте уривок з художнього твору.

Віки живуть в старому (1) *фоліанті*.

Душа шукає не прощення — (2) *прощ*.

А (3) *дощ* так само ходить по веранді,

(4) *екологічно* небезпечний дощ.

Іншомовні слова позначено цифрами

A 1, 2   **B** 3, 4

B 2, 3   **Г** 1, 4

10. Прочитайте уривок з художнього твору.

Білий пахучий напій пінився у склянці, і, прикладаючи його до (1) *уст*, я знав, що то вливається в мене (2) *м'яка*, як дитячі кучері, вика, на якій тільки ще вчора цілими роями сиділи (3) *фіолетові* метелики цвіту. Я п'ю (4) *екстракт* луки.

Іншомовні слова позначено цифрами

A 1, 2   **B** 3, 4

B 2, 3   **Г** 1, 4

ПРАВИЛЬНО ЧИ НІ?

Так само «своїми» українці вважають *кіно*, *метро* й *авто*, тож часто чуємо: *бачив у кіні, поїхав метром*, а останнім часом усе частіше кажуть: *три авта, приїхали в авті*. Мовці щосили «освоюють» невідміновані іншомовні слова на -о, тож, можливо, до *пальта* колись доєднаються *авто*, *метро*, *бюро*, *кіно*, *дело* тощо.

Це хоч і не суперечить законам мови, але не відповідає чинному правопису, а тому НЕНОРМАТИВНО.

Правильно: у *моєму авто*, *доїхав на метро* та ін.

Правильність написання таких слів треба перевіряти за правописом і словником.

Мовний пуризм. # Загадки_мови

2. ПРАВИЛА ПЕРЕНОСУ

 У якому слові правильно позначено місце можливого переносу:
під|живлювати чи народ|жувати?

❖ Є *орфографічні* правила переносу, коли текст зазвичай переносять за складами слів; є *технічні* правила переносу, що стосуються *скорочень* та *елементів обрамлення тексту* (ком, дужок, лапок тощо).

Неприпустимо розривати цілісності: *попередні літери та знаки*, що стоять біля них (апостроф, знак м'якшення, пунктуаційні знаки, дужки, лапки тощо); *сполучення літер йо, ьо; абрєвіатури; технічні скорочення.*

По-різному розриваємо *значущі частини слова; сполучення однакових літер; сполучення дж, дз.*

Орфографічні правила переносу

СЛОВА ПЕРЕНОСЯТЬ ЗА СКЛАДАМИ

ве|ло|си|пед, ве|чир|ка, ді|дух, мо|лодь, са|дів|ник, Хар|ків, Дні|про й Дніп|ро

НЕ МОЖНА	МОЖНА
розривати сполучення дж, дз , коли вони позначають один звук	ход жу, зад зеркалля хо джу, за дзеркалля, над звичайний (бо д належить до префікса, а з — до кореня)
розривати сполучення йо, ьо	рай он, куль овий ра йон, ку льо вий
відривати один приголосний від префікса або кореня	пі дживляти, розк рити під живляти, роз крити*
залишати в кінці рядка початкову частину другої основи, якщо вона не становить складу	навколос вітній, новов ведення навколо вітній, ново введення
залишати в рядку чи переносити одну літеру	кол о, і ній, а бо, е лектронний ко ло, іній, або, еле ктрон ний
відокремлювати знак м'якшення й апостроф від попередньої літери	комп' ютер, кіл' ще, низ ько комп' ютер, кіл' ще, низь ко
розривати абрєвіатури , а також відривати від них цифри	НА ТО, О ОН, Є С, У ПА, ТУ -134 НАТО, ООН, ЄС, УПА, ТУ-134

ЗАУВАЖТЕ

*Можна розривати **суфікси:** *суспіль|ство, суспільс|тво й суспільст|во*, а також **подовжені приголосні:** *кохан|ня й коха|ння*.

Слова **зі збігом** однакових приголосних можна переносити так: *ран|ній* (не *ра|нній*).

Довільно переносимо слово з префіксом, коли корінь починається з **голосного:** *ро|зорати, роз|орати, розо|рати*.

Технічні правила переносу

❖ **Не можна відривати:** а) ініціали від прізвища (А. Ю. |Кримський)*; б) скорочені назви мір від цифр, до яких вони належать (2017 |р.; 2 |кг); в) граматичні закінчення від цифр (у кінці 2 |-го випуску); розділові знаки (крім тире), дужку або лапки від тексту, який вони оформлюють (...можливо |, заізниться |..., газета « |День»). Також **не можна розривати** умовні скорочення (е |-декларація*; і т. |ін.).

ЗАУВАЖТЕ

* Для того щоб в електронному тексті не розривалися ініціали та прізвища, умовні скорочення, треба використовувати спеціальні знаки: на панелі інструментів вікна текстового редактора Microsoft Word знайдіть кнопку *Вставка–Символ–Спеціальні знаки–Нерозривний дефіс* чи *нерозривний проміжок* або користуйтеся комбінацією клавіш: *Ctrl + _* чи *Ctrl + Shift + проміжок*.

1. Позначте всі можливі місця переносу кожного слова вертикальною рисою.

Бойовий, надуваю, безмежжя, пробуджувати, підземний, подзьобаний, двоярусний, сонний, півострів, Мін'юст, неперевершений, радістю.

2. Випишіть слова, у яких правильно позначено місце можливого переносу.

Ка|стинг, погод|жувати, рай|он, хлопчись|ко, сім|'янин, ша|хтар, Пе|рекоп, прик|ривати, по-|київсь|ки, КЕ|БУ, СУ|-15, міль|йон, Кобилян|ська, ваго|нний.

З останніх букв вписаних слів складіть ім'я матері головної героїні п'єси І. Котляревського «Наталка Полтавка».

3. Виконайте тестові завдання.

1. **НЕПРАВИЛЬНО** позначено місце переносу в слові

- А під|живити
- Б під|зеленити
- В над|звуковий
- Г под|зенькувати

2. Правильно позначено місце переносу в слові

- А нян|ька
- Б поль|овий
- В знай|омий
- Г най|ліпший

3. Правильно позначено місце переносу в слові

- А перед|умати
- Б перед|часний
- В перед|ушити
- Г пред|'являти